

Adverbul – probleme, soluții (III)

Monica TIMOFTE

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

monica.timofte@litere.usv.ro

Abstract: This paper focuses on the inflection of the Romanian adverb as it is described in the Romanian grammars. The analysis of the advantages and disadvantages inherent to each way of defining this heterogenous part of speech enables an objective conclusion to be drawn as to which language description corresponds better to the nature of language facts. The evaluation of opinions on language theory is based upon the inductive approach to language description.

Keywords: *syntactic function, function types, dictum vs. modus-dependent functions, heterogenous grammatical category.*

§1. Funcțiile adverbelor reprezintă o altă problemă de primă importanță pentru conceptul *adverb*, în legătură cu care opiniile specialiștilor sînt împărțite. Astfel:

- Tiktin (1945: 117-119), *Gram.* pune în discuție capacitatea adverbelor de a îndeplini funcția sintactică de circumstanțial (de loc, de timp, de mod);
- *GA I* (2005) distinge mai multe tipuri de funcții:
 - o funcții sintactice, dintre care „caracteristică pentru adverb este aceea de complement circumstanțial” (*GA I* 2005: 317) de diferite feluri (de loc, de timp, de mod, de relație). Tot ca funcții sintactice, dar nespecifice, aceeași lucrare menționează: „Cînd se referă la substantive-nume de acțiuni sau de stări, adverbul are funcțiune de atribut adverbial” (*Vede viața ca un cal cu ochelari: drumul înainte, fără să știe ce se petrece la dreapta și la stînga – GA I* 2005: 318), iar în continuare: „adverbele pot intra și în componența predicatului, mai cu seamă în expresii impersonale alcătuite cu verbul *a fi* (*este bine, este frumos, este necesar*)”; aceleași adverbe pot „constitui singure predicatul [...] în această împrejurare ele se numesc adverbe predicative” (*Desigur că m-ați crede un erou*). De asemenea, „numeroase adverbe nepredicative apar cu funcțiune de predicat ca urmare a elipsei verbului” (*Jos din cui acum oglindă – GA I* 2005: 319);

- funcții actualizate în afara limitelor propoziției, și anume, „funcțiunea de propoziție incidentă” pe ntru adverbele predicative care apar izolate (*Ei vor aplauda, desigur, bibliografia subțire*), „funcțiunea de propoziție independentă neanalizabilă” pentru adverbele de negație și de afirmație.
 - două tipuri de funcții în același timp: „numeroase adverbe, păstrînd în propoziție calitatea lor de complement circumstanțiale, sînt folosite în același timp pentru a introduce sau a lega părți ale propoziției sau ale frazei”.
- Jordan-Robu (1978: 670-676), *LRC* arată că adverbul are capacitatea de a îndeplini în primul rînd funcția sintactică de circumstanțial (de loc, de timp, de mod, cantitativ sau de măsură, concesiv, consecutiv, causal, de scop sau final, condițional). Pe lîngă funcția sintactică specifică de circumstanțial, lucrarea pune în discuție cîteva funcții sintactice nespecifice realizate de adverb: predicat adverbial: „Predicatul adverbial se realizează prin adverbe sau locuțiuni adverbiale predicative” (Jordan-Robu 1978: 599); atribut adverbial: „Atributul adverbial se exprimă prin adverb sau locuțiune adverbială” (Jordan-Robu 1978: 630); apozitie: (*Cîndva, mai demult, carele cu sare ajungeau în centrul orașului*);
 - Ciompec (1985), *Morfosint.* evidențiază capacitatea adverbilor de a îndeplini prin excelență funcția sintactică specifică de circumstanțial (de relație, modal, temporal, opozițional, cumulativ, de excepție) și funcția sintactică nespecifică de element predicativ suplimentar.
 - Nica (1988), *Teoria* identifică, de asemenea, mai multe tipuri de funcții la adverb: sintactice – de diferite feluri, dintre care „valoarea circumstanțială [...] reprezintă totodată și funcția lui primară” (Nica 1988: 87), funcția de substitut cînd adverbul este modifier al unui enunț întreg („adverbul are capacitatea de a funcționa ca substitut”, Nica 1988: 163). Este notată și situația unor adverbe „funcționînd, în același timp, ca instrumente gramaticale și înscriindu-se în sistemul elementelor de relație (adverbe relative)” (Nica 1988: 163), iar cu privire la o altă clasă funcțională de adverbe – cea a «adverbilor particule» – găsim că aceasta se caracterizează funcțional prin „incapacitatea de a ocupa poziția unei părți de propoziție” (Nica 1988: 153);
 - Irimia (1997: 299) *Gram.*, notînd funcțiile sintactice posibile la adverb, arată că „definitorie pentru adverb este funcția de circumstanțial” (de mod, de timp, de loc, condițional, «referențial/limitativ», concesiv). Ca funcții sintactice nespecifice sînt înregistrate funcția de atribut: „Era tatăl său, cînd fusese în vîrsta lui de acum”, nume predicativ: „Așa era elementul său [...]” și funcție de predicat, în cazul adverbilor predicative. Un alt tip de funcție este adus în discuție de adverbe pronomiale relative: acestea „realizează concomitent rolul de element de relație și anumite funcții sintactice

în propoziția pe care o introduc” (Irimia 1997: 299). În afara funcțiilor sintactice rămân: „adverbele de confirmare și de infirmare” ce „se pot constitui prin ele înseși în enunțuri sintactice complete, neanalizabile”, „adverbele de modalitate” care „pot intra – unele din ele – în structura unor enunțuri complexe – printr-o relație de incidență, exprimând prin «propoziții neanalizabile» atitudinea subiectului față de conținutul desfășurat în planul obiectiv” (*Pentru desagi și măgari/ Ușile-s, firește, mari* – Irimia 1997: 300). „Aceleași adverbe pot funcționa ca enunțuri sintactice globale când sînt întrebuințate și cu rol de adverbe de confirmare” (– *Lasă, Lache... o s-o cîntați, sper.../ – Firește...* – Irimia 1997: 300). În ceea ce privește adverbele numite „de modalizare emfatică”, acestea sînt înscrise „în subclasa adverbului fără funcție sintactică: *chiar, doar, mai, aproape, cît pe ce*” (Irimia 1997: 301);

- Dimitriu (1999) *Trat.*, I, distinge mai multe tipuri de funcții în dependență de informația pe care adverbele o transmit. Astfel, adverbele noționale și cele substitute de «nume»/ adverbe îndeplinesc, în interiorul propozițiilor din care fac parte, funcțiile sintactice, dintre care specifică e cea de circumstanțial (de mod, de loc, de timp, de măsură, condițional, conclusiv, concesiv, de cauză, de scop). Ca funcții sintactice nespecifice sînt notate acelea de apozitie – pentru adverbele care «traduc» alte adverbe potrivit cu intenția comunicativă a vorbitorului – și de predicat – cazul adverbelor predicative. La adverbele-substitut de «nume»/ adverbe, și anume, adverbele pronomiale relative, interogative și nehotărîte găsim că acestea „îndeplinesc simultan două tipuri de funcții: o funcție sintactică de circumstanțial în propoziția pe care o introduc [...] o funcție de marcă a raportului de subordonare în frază” (Dimitriu 1999: 743). La adverbele nenotionale/ vide semantic este identificată un alt tip de funcție: funcție de marcă – pentru categoria gramaticală a comparației de la adverbe sau pentru categoria logică a negației. În ceea ce privește pseudoadverbele emfatice, acestea sînt considerate ca îndeplinind funcție exclusiv expresivă. La toate aceste tipuri de funcții se adaugă și nonfuncțiile adverbelor pentru „adverbele care nu se încadrează în propoziții și, ca urmare, nu contractează raporturi în limitele propoziției (ci la nivelul frazei și al textului).” (Dimitriu 1999: 745) Sînt incluse în această categorie «substitutede propoziție/ frază», cîteva adverbe–semnal pentru funcția sintactică de apozitie sau pentru enumerarea argumentelor unei demonstrații.

Înainte de a comenta opiniile prezentate mai sus, privitoare la funcțiile adverbelor, considerăm necesare cîteva precizări pe care le vom nota în continuare.

- a) Fiind vorba de funcții, identificarea acestora trebuie făcută în dependență de informația adverbelor, adică după cum acestea sînt noționale, nenotionale/ vide semantic, substitute de propoziții/ fraze, substitute de «nume»/ adverbe sau pseudoadverbe emfatice (Timofte 2020: 33-48).

- b) Deoarece ne ocupăm de funcțiile adverbilor, considerăm că în lucrarea de față nu prezintă interes acele lexeme care au încetat să mai fie adverbe (ne referim la conversiunea adverbilor în substantive și adjective: *Nu era ieri, nici azi, nici mâine, plecarea departe, caietul de aici* (Timofte 2020: 33-48).
- c) Dat fiind faptul că funcțiile presupun independența semantico-gramaticală a vocabulelor, este util să distingem la adverbele noționale și la cele substitute de «nume»/ adverbe între:

a' adverbele din îmbinări stabile de cuvinte (perifraze verbale de tipul: *e bine, e greu* etc. – care pot fi și resturi de perifrază, contexte ca *Bine că a ajuns la timp!*

b' adverbele din perifraze prepoziționale: *aproape de, împreună cu* etc, perifraze conjuncționale de felul: *ca și cum, de parcă* etc.) care, lipsite fiind de independență semantico-gramaticală, sînt doar elemente constitutive ale respectivelor îmbinări de cuvinte (fapt probat prin imposibilitatea identificării funcțiilor la aceste adverbe fără a modifica intenția comunicativă a vorbitorului);

c' adverbele din îmbinări libere de cuvinte care, avînd independență semantico-gramaticală, pot îndeplini diferite funcții.

Dintre tipurile de funcții identificate în literatura românească de specialitate (prezentate mai sus) distingem unele care nu pun probleme și pe care, de aceea, nu ne propunem să le comentăm; este vorba de funcția sintactică specifică de circumstanțial de diferite feluri: de mod, de loc, de timp, condițional, conclusiv, concesiv, de cauză, de scop.

În afara funcției sintactice specifice de circumstanțial de diferite feluri, lucrările de specialitate notează și funcții sintactice nespecifice (predicat, atribut, nume predicativ, element predicativ suplimentar, apozitie). Cu privire la funcția sintactică nespecifică de predicat, aceasta este considerată – în unele lucrări – posibilă deopotrivă la adverbele nepredicative („numeroase adverbe nepredicative apar cu funcțiune de predicat ca urmare a elipsei verbului” – *GA I* 2005: 319) și la adverbele predicative („uneori însă adverbele constituie singure predicatul regentei unei propoziții subiective; în această împrejurare ele se numesc adverbe predicative” – *GA I* 2005: 318). În ceea ce privește prima categorie de adverbe, nepredicative, considerăm că funcția sintactică de predicat nu poate fi îndeplinită de adverbele ce exprimă caracteristici ale regenților de tip verbal. Situația adverbilor predicative comportă mai multe discuții. Irimia, *Gram.* arată că „adverbele modalizante de tipul *poate, firește, desigur* etc. [...] considerate în mod frecvent «adverbe predicative» [...] nu pot realiza funcția de predicat întrucît nu pot participa la nucleul predicțional al unei propoziții cu nici una din cele două componente ale predicției – lexicală și gramaticală” (*GA I* 2005: 300-301), ceea ce înseamnă că „aceste adverbe sînt lipsite de autonomie semantică lexicală” și „nu dispun de capacitatea de a actualiza, de a situa în timp «realități» aflate în afara timpului.” În continuarea argumentației, se arată cum conjuncția *că/ să* – considerată a fi marcă a predicției în acest caz – are caracter expletiv. Cu privire la aceeași categorie de adverbe, predicative, Dimitriu, *Trat.*, I,

opinează că „nu exprimă caracteristici ale regenților de tip verbal, din cauză că nu sînt în același plan al comunicării cu aceștia, ci – transmițînd atitudini ale participanților la dialog față de comunicarea propriu-zisă – se află în alt plan decît cel al comunicării propriu-zise, anume în planul comentariilor, incidenței” (Dimitriu 1999: 742). În acest fel, adverbele din planul *modus*-ului care exprimă certitudinea (*firește, desigur, negreșit* etc.) sau îndoiala (*poate*) „au ajuns să guverneze formal, prin jonctivul subordonator în frază *că*, planul *dictum*-ului; la aceste adverbe urmate de *că* credem că este convenabil să se admită funcția sintactică nespecifică de predicat”.

În ceea ce ne privește, am semnalat (Timofte 2005) cîteva confuzii prezente în literatura de specialitate, care odată îndepărtate, ar putea duce la o apropiere a descrierii lingvistice de idealul unei analize necontradictorii, exhaustive și simplificate (Hjelmslev 2000). Adică, dacă admitem suficiența criteriului semantic la identificarea unităților din planul incident, pornim de la faptul, admis în toate lucrările ce teoretizează raportul incident, că identitatea specifică a acestuia este dată de *semantica incidenței*, adică de *conținutul raportual* constînd în prezența unor intenții diferite de comunicare de la nivelul planurilor sintactice. În acest fel, neconcordanța între gramatical (structuri sintactice incidente) și semantic (*modus* semantic), care generează opinări de o circularitate contradictorie, încetează să mai existe. Adică așa cum sensul/conținutul categorial al părților de vorbire nu este echivalent (ci poate doar să corespundă) cu sensul/conținutul cuvintelor considerate din perspectivă morfologică, tot astfel credem că nu trebuie pus semnul echivalenței între *semantica incidenței/conținutul raportual* (= „intenția cu care se comunică/exprimă ceva”) cu *semantica unităților incidente/sensul lexical al lor* (= „ce comunică/exprimă acestea”). Altfel spus, sensul lexical și referința unităților lingvistice nu au relevanță la identificarea planului incident decît dacă acesta (sensul lexical al unităților) este circumscris unui sens raportual specific/incident (unei intenții de comunicare: comentariul).

Distincția aceasta este relevantă mai ales în clarificarea situației structurilor lingvistice numite *incidente* «legate la dreapta» (Dimitriu 2002) (între ele, și unele structuri cu adverbe ca *posibil, probabil, (de)sigur, necesar* etc.). La acestea, sensul raportual incident (identificabil în relațiile sintagmatice pe care le contractează) și sensul lexical modal par a coincide – motiv pentru care unele lucrări le consideră invariabil (adică indiferent de izolarea formală de context, în poziție mediană sau/și de distribuția contextuală: poziție inițială-mediană), unități incidente (cf. contexte ca: a) *Problema, desigur, e dificilă* (*desigur* = substitut incident); b) *Problema desigur că e dificilă* (*desigur că* = propoziție incidentă legată la dreapta); c) *Desigur că problema e dificilă* (*desigur* = propoziție principală incidentă).

Or, din punctul nostru de vedere, corespondența dintre sensul lexical și sensul raportual al unităților descrise mai sus nu trebuie să ducă la interpretarea funcțională indistinctă a realităților sintactice diferite. Avem în vedere aici condiția *sine qua non* a existenței oricărei «realități» lingvistice, și anume caracterizarea binară, prin formă și conținut. Aceasta înseamnă că pentru a se putea vorbi de existența unui raport incident (care să relaționeze unitățile incidente), sensul raportual incident/semantica incidenței trebuie

însoțit(ă) obligatoriu de o formă raportuală (o marcă ce trimite la pauza și intonația din codul oral). În absența formei raportuale, interpretarea unității în discuție (adverbul modalizator) ca unitate sintactică incidentă este blocată. Adică *modus*-ul semantic devine *modus* gramatical numai în contextul a). Posibilitatea ca adverbul predicativ *desigur* să funcționeze ca bază a planului incident – cum se susține în contextele b) și c) – este contrazisă de același criteriu ce generează această interpretare: criteriul sensului lexical al unităților relaționate. Adică, chiar admitând ambele structuri ca fiind anacolutice, cu conjuncția subordonatoare suspendată tot în plan incident, ceea ce s-ar obține prin refacerea structurii inițiale/«complete» (*Desigur*^{1/} că [aceasta este situația]^{2/} problema e dificilă^{3/}) ar fi o repetare a situației din structura dată. Altfel spus, dacă semantica unităților relaționate este criteriul ce impune interpretarea diferită a celor două propoziții din structura dată (apartenența acestora la planuri diferite de comunicare), același lucru este valabil și pentru structura refăcută. Apelul la anacolut în această situație nu ar ameliora contradicția semantic-gramatical, căci oricâte re-reconstituiri ale structurii date/«complete» am opera, propoziția a doua (aceasta este situația) nu va corespunde, în nici una dintre acestea, *modus*-ului semantic. Urmarea logică a celor spuse mai sus este și că adverbul modalizator nu mai poate fi considerat predicativ, bază a planului incident.

Privitor la funcțiile sintactice nespecifice de atribut, nume predicativ și element predicativ suplimentar (cf. GA I 2005: 318-320, GA II 2005: 207-209; Irimia 1997: 299), acestea presupun existența și a unui regent de tip nominal, or, adverbul, prin definiție, se subordonează doar regenților de tip verbal; ceea ce înseamnă că în contextele în care cuvinte ca *de aici*, *înainte* etc. intră în dependență față (și) de un regent de tip nominal, acestea sînt adjective omonime cu adverbele corespunzătoare (compară *cartea de aici* vs. *pleacă de aici*, *mersul înainte* vs. *mergi înainte*), din care provin prin conversiune.

În ceea ce privește funcția sintactică nespecifică de apozitie, găsim în Dimitriu, *Trat. I*, observația pertinentă că „unele adverbe noționale și substitute de «nume»/ adverbe care exprimă caracteristici ale regenților de tip verbal pot îndeplini și o funcție sintactică nespecifică, aceea de apozitie” (Dimitriu 1999: 741-742). Acest fapt este motivat de nevoia de «traducere» a textului în conformitate cu intenția comunicativă a vorbitorului pentru a evita ambiguitatea. În astfel de situații există virtual sau explicit exprimate adverbe ca *adică*, *anume*: *Mîine, [adică] luni, am patru ore, S-a supărat Dunăre, [adică] foarte tare, Lucrează continuu, [adică] din zori și pînă în noapte* etc.

O altă categorie de adverbe despre care se vorbește în literatura de specialitate prezintă particularitatea de a admite două tipuri de funcții în același timp. Găsim astfel că „numeroase adverbe, păstrînd în propoziție calitatea lor de componente circumstanțiale, sînt folosite în același timp pentru a introduce sau a lega părți ale propoziției sau ale frazei” (GA I 2005: 318). Aceeași observație întîlnim la Nica, *Teoria* cu privire la unele adverbe „funcționînd, în același timp ca instrumente gramaticale și înscriindu-se în sistemul elementelor de relație (adverbe relative)” – (Nica 1988: 163). Cu privire la adverbele pronominale relative, Irimia, *Gram.* notează că acestea „realizează concomitent rolul de element de relație și anumite funcții sintactice” (Irimia 1997: 299). Subliniind dependența

dintre funcție și informație, Dimitriu, *Trat.* I, arată că „din rîndul numai al adverbilor substitute de «nume»/ adverbe se disting pronominalele relative [...], care îndeplinesc simultan două tipuri de funcții: o funcție sintactică de circumstanțial în propoziția pe care o introduc, în conformitate cu sensul lor lexical din context, care sens poate fi de mod, de măsură, de loc sau de timp; o funcție de marcă a raportului de subordonare în frază, constînd în faptul că leagă propoziția secundară în cadrul căreia funcționează ca circumstanțial de mod, de măsură, de loc sau de timp de regentul acesteia” (Dimitriu 1999: 743).

Un tip distinct de funcție, neglijat în literatura de specialitate în general, este întîlnit la adverbele nenotaționale/ vide semantic, ce marchează categoria gramaticală a comparației la adjective/ adverbe și categoria logică a negației principal la verbe. Pentru funcțiile acestora, gramatica mai nouă de tip clasic (Dimitriu 1999: 744) propune sintagma *funcție de marcă*. Cu privire la primul tip de adverbe – adverbe-marcă a categoriei gramaticale a comparației – amintim că interesează aici adverbele-flectiv *mai, foarte, mai puțin, foarte puțin* etc. care pot fi omonime cu adverbele notaționale corespunzătoare din care provin atunci cînd, precedînd adjective/ adverbe, indică aspecte opozabile pentru gradele comparativ și superlativ (*mai bine, foarte bine* etc.). Adverbele-marcă pentru categoria logică a negației sînt reprezentate de *nu* și *nici* – ultimul întrebunțat emfatic, ca marcă redundantă pentru categoria logică a negației – care preced verbul predicat sau din structura predicatului, iar rareori «nume» (*nu vine; nici nu vine; Nu tu, ci el să vorbească* etc.).

O situație particulară în privința funcției o au adverbele cunoscute sub diferite variante terminologice: semiadverbe, particule, adverbe de modalizare emfatică, pseudoadverbe emfatice (cf. Ciompec 1985; Nica 1988; Irimia 1997; Dimitriu 1999). Ciompec, *Morfosint.* notează cu privire la «semiadverbe» că sînt „cuvinte cu sens vag, exprimînd, în general, diverse nuanțe ale modalității [...], mai rar ale temporalității [...]” (Ciompec 1985: 35), fără a face nici o precizare în legătură cu funcțiile acestora. Nica, *Teoria* este de părere că, funcțional, «adverbele particule» se caracterizează prin „incapacitatea de a ocupa poziția unei părți de propoziție” (Nica 1988: 153), așadar incapacitatea de a îndeplini o funcție sintactică, ceea ce nu înseamnă că aceste vocabule nu îndeplinesc nici un fel de funcție. Irimia, *Gram.*, referindu-se la «adverbele de modalizare emfatică», le înscrie „în subclasa adverbului fără funcție sintactică: *chiar, doar, mai, aproape, cît pe ce*” (Irimia 1997: 301) – așadar încă o dată nu se precizează dacă aceste lexeme pot îndeplini un alt tip de funcție. Dimitriu, *Trat.* I consideră că „avînd o semnificație imprecisă (aproximativ echivalentă cu o propoziție/ frază) ce constituie un «comentariu» subiectiv prin care se scoate în relief «numele» în dependența căruia se află, pseudoadverbele emfatice pot fi considerate ca îndeplinind funcție exclusiv expresivă” (Dimitriu 1999: 745). Această apreciere este, în opinia noastră, justificată cu atît mai mult cu cît funcția de atribut la care trimite dependența față de «nume» este exclusă. Aceasta, deoarece pseudoadverbele emfatice nu reprezintă caracteristici ale numelor respective.

Două categorii de adverbe au în lucrările de specialitate o situație mai puțin clară în ceea ce privește funcțiile. Este vorba, pe de o parte, de adverbe precum *firește, desigur, poate* etc. ce apar izolate prin virgulă în propoziții și cunoscute sub numele de adverbe predicative (cf. *GA I* 2005) sau adverbe de

modalitate (cf. Nica 1988; Irimia 1997) sau substitute de propoziții/ fraze (cf. Dimitriu 1999) iar pe de altă parte, adverbele de tipul *da*, *nu*, *ba*.

Cu privire la prima categorie, literatura de specialitate notează în privința funcției că acestea îndeplinesc funcția de propoziție incidentă: „adverbele predicative apar uneori izolate, cu funcțiunea de propoziție incidentă” (GA I 2005: 318) sau „înainte să ocupe poziția unei părți de propoziție [...] satisfac pe deplin statutul cuvintelor incidente” (Nica 1988: 158), sau precizează că „adverbele de modalitate rămân în afara funcțiilor sintactice, dar pot intra – unele din ele – în structura unor enunțuri complexe – printr-o relație de incidență, exprimând prin «propoziții neanalizabile» atitudinea subiectului față de conținutul desfășurat în planul obiectiv” (Irimia 1997: 300). Aceleași lexeme – *poate*, *firește*, *desigur* etc. – neurmăte de conjuncția subordonatoare *că* și trimițând prin semantică la planul incidente sînt trecute în rîndul „nonfuncțiilor substitute de propoziții/ fraze” (Dimitriu 1999: 745).

Privitor la cea de-a doua categorie de adverbe: *da*, *nu*, *ba*, acestea sînt privite ca avînd „statutul de substitute, adică de înlocuitori în dialog (în răspuns) a enunțului precedent” (Nica 1988: 141), fapt pentru care aceeași lucrare propune pentru aceste adverbe sintagma terminologică de *substitute-enunț*. Tratarea nediferențiată a acestora ca substitute de propoziții/ fraze este respinsă de Dimitriu, *Trat.* I, fapt motivat „de ce se neagă prin *nu*, ce se neagă prin *ba* și ce se afirmă prin *da*” (Dimitriu 1999: 719). Astfel, în privința adverbilor *da*, *ba*, autorul notează că acestea sînt cuvinte cu existență de sine stătătoare, care nu transmit prin ele înseși informația semantică, ci doar conceptele logice de afirmație și negație, și care preiau informația semantică din propoziția interogativă (într-un context de tipul: – *Ai vizitat muzeul?* – *Da/ Ba*, «traducerea» informației se face astfel: *Da* = – Am vizitat muzeul”, iar *Ba* = „– Nu am vizitat muzeul”). Alta este situația adverbului de negație *nu*, deoarece acesta nu are existență de sine stătătoare, ci este parte din predicat, considerat «rest de predicat/ propoziție». Deci, *Ai vizitat muzeul?* = *Nu (am vizitat muzeul)*. Ca argument pentru susținerea acestei poziții, autorul semnalează posibilitatea – în cazul adverbilor *da*, *ba* – de a introduce un adverb ca *adică* după ele, urmat de «traducerea» acestora printr-o propoziție apozitivă afirmativă/ negativă (contexte ca – *Ai vizitat muzeul?* – *Da, (adică) am vizitat muzeul./ – Ba, (adică) nu am vizitat muzeul*. Cît privește *nu*, acesta nu preia informația semantică din propoziția interogativă – fapt evident prin imposibilitatea introducerii lui *adică* între *nu* și o propoziție următoare (contexte ca – *Ai vizitat muzeul?*, *– *Nu (am vizitat muzeul), (adică) nu am vizitat muzeul*). Aceasta înseamnă că *nu* este nu substituit, ci un «rest de predicat» și, prin aceasta un «rest de propoziție» (alta decît propoziția întrebare) cu sens general, de tipul: *Nu (este așa)*. Numai admitînd existența unei astfel de propoziții, cu sens general, se poate vorbi și de o «traducere» printr-o propoziție apozitivă negativă: *Nu(-i așa), (adică) nu am vizitat muzeul*. Astfel privită problema, rezultă că *da* și *ba*, adverbe de afirmație și de negație cu existență de sine stătătoare, preluînd informația semantică din propoziția interogativă, sînt adverbe-substitute de propoziție/ frază, iar *nu*, adverb de negație fără existență de sine stătătoare, nepreluînd informația semantică din propoziția interogativă, ci fiind parte dintr-un predicat, este un adverb – «rest

de propoziție», așadar are funcție de marcă pentru categoria logică a negației. Cît privește adverbele *da*, *ba* substitute de propoziții/ fraze afirmative și negative neexpresive, acestea sînt încadrate în categoria nonfuncțiilor. Tot aici sînt incluse și substitutele de propoziții/ fraze neincidente expresive ca *desigur*, *firește* etc. numai cînd acestea sînt echivalente cu *da*, *ba* (compară *desigur* = „da” vs. *Desigur* = „e sigur”). Admițînd că pot avea funcții adverbele care, făcînd parte din îmbinări libere de cuvinte reprezentînd propoziții, intră în relație cu alte elemente constitutive din interiorul aceleiași propoziții, considerăm că luarea în considerație a nonfuncțiilor este determinată de adverbele care nu se încadrează în propoziții și, deci, nu contractează raporturi la nivelul propoziției, ci la nivelul frazei și al textului. Dat fiind că în această situație se află adverbele-substitute de propoziții/ fraze – *poate*, *firește* etc. (incidente) și *da*, *nu* (neincidente) – apreciem că încadrarea acestora la nonfuncții este justificată.

Pe lângă subclassele de advebe discutate în legătură cu funcțiile lor, mai există două categorii de adverbe – ambele aflate în planul incidenței – neglijate în literatura de specialitate; este vorba de adverbe de tipul *adică*, *anume* etc. și *în primul rînd*, *în al doilea rînd*, *întîi*, *al doilea* etc. Notînd despre primele că acestea se constituie în „semnal pentru funcția sintactică de apozitie”, iar prin cele din urmă „se enumeră argumentele unei demonstrații”, Dimitriu (1999: 745), le încadrează la nonfuncții cu justificarea menționată mai sus și care este la ora actuală – după părerea noastră – cea mai satisfăcătoare, și anume: aceste adverbe nu se încadrează în propoziții și ca urmare, nu contractează raporturi în limitele propoziției, ci la nivelul frazei și al textului.

§2. Concluzii. În lucrarea de față ne-am oprit la adverb – o parte de vorbire la care am avut în vedere felul cum a fost văzută această clasă semantico-gramaticală în lucrări de specialitate aparținînd mai multor generații. De asemenea, ne-am interesat, relativ la această parte de vorbire, numai punctele de vedere contradictorii, cu scopul de a ajunge la o opinie personală, care nu e obligatorie să fie și originală, putînd însemna ralierea fie la un punct de vedere, fie la altul, după cum acestea ne-au oferit, din perspectiva noastră, soluțiile cele mai convenabile. Această opinie personală vizează probleme de primă importanță de felul celor de mai jos.

Funcțiile adverbelor reprezintă o problemă în legătură cu care am pornit de la premisa că acestea sînt în dependență de informația transmisă, motiv pentru care am încadrat aici și nonfuncțiile. Așadar pentru adverbele noționale și adverbele substitute de «nume»/ adverbe fără corespondent pronominal (*așa*, *astfel* etc.), demonstrative (*aici*, *acum* etc.) și nehotărîte (*cumva*, *unde*, *cîndva* etc.), făcînd parte din îmbinări libere de cuvinte reprezentînd propoziții și exprimînd în cadrul acestora caracteristici ale regenților de tip verbal (împreună cu care aparțin aceluiași plan al comunicării) am identificat funcția sintactică specifică de circumstanțial. La unele din adverbele noționale și substitute de «nume»/ adverbe care exprimă caracteristici ale regenților de asemenea de tip verbal au identificat și o funcție sintactică nespecifică, aceea de apozitie. De asemenea, numai din rîndul adverbelor noționale de mod, și anume acela care nu exprimă caracteristici ale regenților de tip verbal, din cauză că nu sînt în același plan al comunicării cu aceștia (aflîndu-se deci în planul incidenței

vs. planul comunicării propriu-zise), am identificat funcția sintactică nespecifică de predicat. Reținem, relativ la această funcție, că adverbele prin care se exprimă (*firește, desigur* etc.) au ajuns să guverneze formal, prin jonctivul subordonator în frază că planul comunicării propriu-zise. Pe de altă parte, dintre adverbele substitute de «nume»/ adverbe, distingem adverbele pronomiale relative, interogative și nahotărâte care îndeplinesc simultan două tipuri de funcții: o funcție sintactică de circumstanțial în propoziția pe care o introduc și o funcție de marcă a raportului de subordonare în frază. La adverbele nenotionale/ vide semantic distingem capacitatea acestora de a îndeplini funcție de marcă, și anume, sau marcă a categoriei gramaticale a comparației, sau marcă pentru categoria logică a negației. La adverbele cunoscute sub sintagmă terminologică de pseudoadverbe emfaticе, am considerat că acestea pot îndeplini funcție exclusiv expresivă. Pe lângă aceste tipuri de funcții identificate în legătură cu informația adverbelor, am admis și nonfuncțiile adverbelor. Am utilizat acest termen pentru adverbele care nu se încadrează în propoziții, și deci, care nu contractează raporturi în limitele propoziției. În această situație se află substitutele de propoziție/ frază – care pot fi unele adverbe notionale de mod trimițând la planul incidenței doar prin semantica lexicală (*desigur, poate* etc.), substitutele de propoziție/ fraze afirmative și relative, neincidente (*da, ba* etc.), advebele semnal pentru apozitie (*adică, anume* etc.) și adverbele prin care se enumeră argumentele unei demonstrații – în primul rând, întâi, al doilea etc.

BIBLIOGRAFIE

- Avram 1986: Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București.
- Ciompec 1985: Georgeta Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc – Sincronie și diacronie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Dimitriu 1979: Corneliu Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Iași, Editura Junimea.
- Dimitriu 1999: Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române. Morfologia*, Iași, Institutul European.
- Dimitriu 2004: Corneliu Dimitriu, *Compendiu de gramatică românească modernă clasică*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- GLR 1963: *Gramatica limbii române*, vol. I, ediția a-II-a revizuită și adăugită București, Editura Academiei Republicii Populare Române.
- GA I 2005: *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, București, Editura Academiei Române.
- Iordan 1956: Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, ediția a doua, București.
- Iordan-Robu 1978: Iorgu Iordan și Robu Vladimir, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Irimia 1997: Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom.
- Nica 1988: Dumitru Nica, *Teoria părților de vorbire cu aplicații la adverb*, Iași, Editura Junimea.
- Tiktin 1945: H. Tiktin, *Gramatica română – Etimologia și sintaxa*, Editura București.
- Timofte 2005: Monica Timofte, *Actualitatea sintaxei românești «clasice moderne»*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Timofte 2020: Monica Timofte, *Adverbul – probleme, soluții (I)*, în „Studii de filologie romanică”, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, pp. 33-48.
- Timofte 2022: Monica Timofte, *Adverbul – probleme, soluții (II)*, în „Meridian critic”, Special Issue (Volume 38), Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, pp. 191-202.